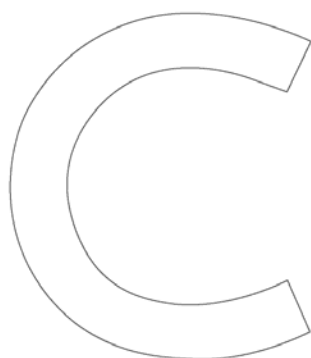
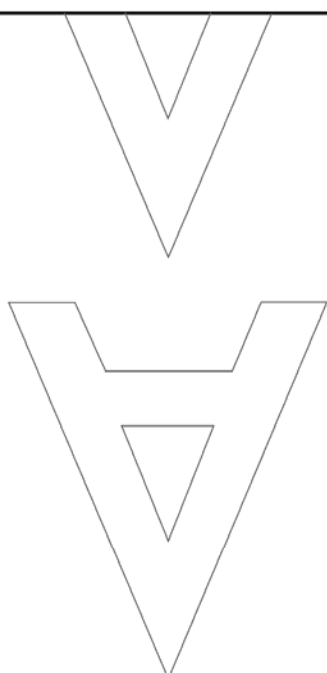

**Archeologisch bureau-
onderzoek naar de locatie
'gemeentewerf Haps' in Cuijk
(provincie Noord-Brabant)**

96 AACnotities

september 2010

Archeologisch bureauonderzoek

naar de locatie gemeentewerf Haps in Cuijk (provincie Noord-Brabant)

auteur M.F.P. Dijkstra
redactie E. A.G. Ball
in opdracht van Gemeente Cuijk
illustraties D.L. Sam
fotografie AAC/Projectenbureau
goedkeuring E.A.G. Ball

Versie 1.1 definitief, september 2010

ISBN 9789078863625

ISSN 1871-8523

Trefwoorden: Bureauonderzoek, Haps, Noord-Brabant, archeologische verwachting
Prehistorie-Middeleeuwen

Amsterdams Archeologisch Centrum
Universiteit van Amsterdam
Turfdraagsterpad 9
1012 XT Amsterdam

©AAC/Projectenbureau, Amsterdam 2010
www.aacprojectenbureau.nl

Inhoud

1	Inleiding en administratieve gegevens	5
1.1	Aanleiding en doelstelling	5
1.2	Administratieve gegevens	5
1.3	Onderzoeksopzet en –vragen	6
1.4	Beleidskader	6
2	Methodiek	8
2.1	Algemeen	10
2.2	Geraadpleegde bronnen	10
3	Inventarisatie van het plan- en onderzoeksgebied	10
3.1	Afbakening plan- en onderzoeksgebied	10
3.2	Huidig en toekomstig gebruik	10
3.3	Landschappelijke en aardwetenschappelijke context	11
3.4	Historisch-geografische context	14
3.5	Bekende archeologische waarden van het onderzoeksgebied	17
4	Gespecificeerde verwachting	20
4.1	Algemeen	20
4.2	Gespecificeerde archeologische verwachting per periode	21
5	Advies	22
	Literatuur	23
	Geraadpleegde kaarten	23
	Gebruikte afkortingen	24
	Lijst van figuren en tabellen	24
	Archeologische tijdbalk	25

1 Inleiding en administratieve gegevens

1.1 Aanleiding en doelstelling

In opdracht van de gemeente Cuijk heeft het AAC/Projectenbureau van de Universiteit van Amsterdam (UvA) een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd naar de locatie van de voormalige ‘gemeentewerf Haps’ aan de Beerseweg. Aanleiding hiervoor is de herziening van het bestemmingsplan Haps, waarin een wijzigingsbevoegdheid wordt opgenomen om op de voormalige gemeentewerf woningbouw mogelijk te maken.

Doelstelling van het bureauonderzoek is het, op basis van bestaande bronnen, in kaart brengen van de bekende en verwachte archeologische waarden in het plangebied. Aan de hand hiervan wordt een gespecificeerde verwachting uitgesproken op basis waarvan een beslissing genomen kan worden ten aanzien van de vervolgstap in de Archeologische Monumentenzorg (AMZ).

1.2 Administratieve gegevens

Projectnaam	Gemeentewerf Haps
Provincie, gemeente	Noord Brabant, gemeente Cuijk
Plaats, locatie, toponiem	Haps, gemeentewerf
Kaartblad	46C
Centrale coördinaten	187.460/411.440
Omvang plangebied	5.097 m ² (ca 80 bij 70 m)
Kadastrale nummers	Cuijk-L-2681 en 2684
Eigenaar grond	Gemeente Cuijk
Landelijk onderzoeksnummer	42288
Aard huidige inrichting	Braakliggend terrein
Plaats in archeologisch proces	Bureauonderzoek
Beheer en plaats documentatie	Archis en e-Depot
Bevoegde overheid	Gemeente Cuijk
Opdrachtgever	Gemeente Cuijk
Uitvoerder	AAC/Projectenbureau (M.F.P. Dijkstra)

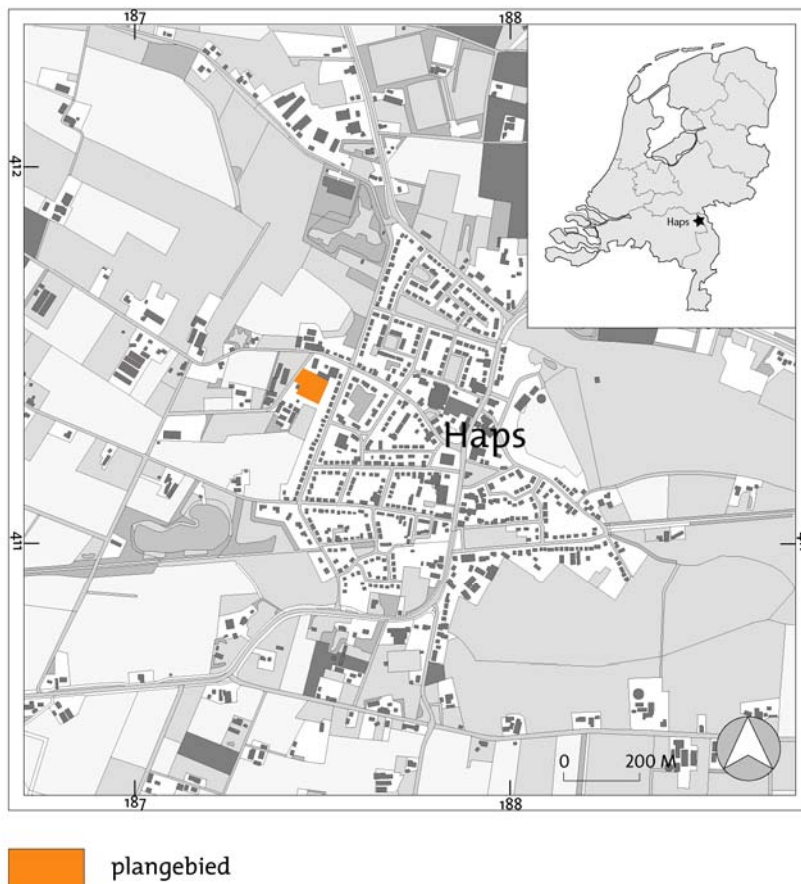

Fig. 1 Ligging van het plangebied 'gemeentewerf Haps' in de gemeente Cuijk (provincie Noord-Brabant). Inzet: ligging van Cuijk in Nederland.

1.3 Onderzoeksoopzet en -vragen

Het bureauonderzoek is uitgevoerd volgens de richtlijnen van de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie 3.2. De volgende onderzoeksvragen zijn richtinggevend:

- wat is bekend over bodemverstorende ingrepen in het plangebied?
- welke archeologische en bouwhistorische waarden worden verwacht binnen het plangebied en wat is daarvan de omvang, aard, kwaliteit, datering en landschappelijke context?
- is er vervolgonderzoek noodzakelijk om de verwachting te toetsen en zo ja, wat voor type onderzoek (verkenkend booronderzoek of proefsleuven).

1.4 Beleidskader

Op 1 september 2007 werd de herziene Monumentenwet 1988 van kracht. Middels de *Wet op de archeologische monumentenzorg* (WAMZ) is het *Verdrag van Malta* binnen de Nederlandse wetgeving geïmplementeerd. Dit verdrag is erop gericht het Europees archeologisch erfgoed beter te beschermen door afspraken over de bescherming, inpassing in de ruimtelijke ordening en de financiering van onderzoek. Dit laatste gebeurt middels het principe 'de veroorzaker betaalt'.

De nieuwe wet geeft ook de gemeenten een eigen verantwoordelijkheid. Zij dienen een eigen archeologiebeleid te voeren, waaruit duidelijk wordt dat alle belangen zijn afgewogen. De gemeente Cuijk heeft in de raadsvergadering van 11 mei 2009 het Archeologisch Beleidsplan Cuijk vastgesteld met een Beleidskaart en een Normenmatrix. Uitgangspunt van het beleid is het praktisch omgaan met het behoud en

beheer van archeologische waarden en het vinden van een goede balans tussen het zo min mogelijk belasten van de vergunningaanvragers enerzijds en een verantwoorde omgang met het bodemarchief anderzijds.

Het gemeentelijk grondgebied is ingedeeld in gebieden met een lage en (middel)hoge archeologische verwachting. Aan de hand van de beleidskaart en de geplande activiteit kan worden bepaald wat voor soort onderzoek moet plaatsvinden. Voor gebieden met een lage verwachting gelden geen voorschriften; wel kan eventueel een archeologische begeleiding worden voorgeschreven. Voor de andere gebieden zijn normen vastgesteld die afgaan op de te verwachten waarden. In de Archeologische Normenmatrix staat aangegeven welke vergunningseisen zijn vastgesteld voor welk type gekarteerd gebied. In het geval van de voormalige gemeentewerf van Haps gaat het om een terrein met *Waarde archeologie 5*: groter van 2.500 m² en een potentiële verstoring dieper dan 50 cm. Dit maakt zowel een aanlegvergunning, bouwvergunning en een projectbesluit/ontheffing noodzakelijk.

2 Methodiek

2.1 Algemeen

Een bureauonderzoek bestaat uit:

- literatuur- en bronnenonderzoek,
- een inventarisatie van bekende archeologische waarnemingen van het plangebied en de nabije omgeving,
- een analyse van beschikbaar geologisch, archeologisch en historisch kaartmateriaal,
- een gespecificeerde verwachting aan de hand van de bovengenoemde gegevens,
- een advies voor verder te nemen stappen in de AMZ-cyclus.

Een groot deel van de reeds bekende archeologische gegevens kan via het zogenaamde databestand ARCHIS verzameld worden. Dit is een centrale databank van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) met informatie over de locatie van bekende en te verwachten waarden.

Voor het bureauonderzoek zijn gegevens geïnventariseerd die betrekking hebben op het toekomstige, huidige en historische gebruik van het plangebied. Om een betrouwbare uitspraak te kunnen doen over de archeologische verwachting van het plangebied zijn de verschillende verzamelde gegevens geanalyseerd en onderling gecombineerd.

Na afronding wordt het rapport van dit bureauonderzoek overgedragen aan ARCHIS. Op deze manier blijft de informatie beschikbaar voor toekomstig archeologisch onderzoek in de regio.

2.2 Geraadpleegde bronnen

ARCHIS

Uit ARCHIS zijn gegevens opgevraagd over archeologische monumenten, onderzoeken, waarnemingen en vondstmeldingen in het onderzoeksgebied. Niet van alle uitgevoerde onderzoeken waren de rapportages beschikbaar. In een aantal gevallen bleek uit de melding in ARCHIS dat er weinig resultaten waren. Ook zijn via ARCHIS de geomorfologische kaart, de bodemkaart, de Indicatieve Kaart Archeologische Waarden (IKAW) en de Archeologische Monumentenkaart (AMK) bekeken.

Kaartmateriaal

Het huidige gebruik en de inrichting van het plangebied zijn af te lezen op het door de gemeente geleverde kaartje met het plangebied. De topografische kaart van Noord-Brabant is naast het kaartje gelegd om extra informatie te verzamelen. Google Earth geeft een goed beeld van de huidige situatie in het plangebied. Telefonisch contact met de gemeente Cuijk heeft enige aanvullende informatie opgeleverd. Ook is het Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN) bekeken en zijn de bodemkaart en geomorfologische kaart geraadpleegd om aardwetenschappelijke informatie te verzamelen. De grondwatertrap is bepaald aan de hand van de bodemkaart.

Om zicht te krijgen op het historische gebruik van het plangebied zijn 19e-eeuwse kaarten geraadpleegd, zoals de kadasterkaart uit 1832 en de zogenaamde 'Bonnekaarten'. Ten behoeve van een overzicht van cultuurhistorische waarden in het gebied is gekeken naar cultuurhistorische kaarten, zoals de hierboven al genoemde IKAW, de AMK en de Cultuurhistorische Waardenkaart Noord-Brabant (CHW).¹ Deze kaarten zijn opgenomen in ARCHIS en/of te raadplegen via www.kich.nl en via

¹ Op de IKAW is het land verdeeld in zones van archeologische verwachting. De AMK herbergt alle archeologische monumenten en de status van deze monumenten. Op de CHW-kaart zijn de bovengenoemde kaarten verenigd en is een historisch-geografische kaartlaag toegevoegd.

<http://brabant.esrinl.com/chw/>. In combinatie met topografische kaarten uit de 20e eeuw is een gedetailleerd beeld ontstaan over de planologische ontwikkeling in het plangebied.

In het bebouwde deel van het plangebied zullen diverse kabelsleuven liggen. In dit stadium van het onderzoek is het echter niet van belang de exacte locatie van deze kabels te weten en daarom is geen KLIC-melding gedaan.

Publicaties

Om een nader beeld te krijgen van de situatie in de directe omgeving is een aantal publicaties over archeologisch onderzoek in de directe omgeving geraadpleegd. Dit zijn een inventariserend booronderzoek aan de St. Hubertusweg en aan de Stationsstraat, alsmede een Programma van Eisen voor een opgraving aan de Ronduitsestraat/Burg. van Hultenstraat.³ Van een bureauonderzoek naar de locaties Beerseweg 14 en 19 (gelegen direct ten westen en noordwesten van de voormalige gemeentewerf) is alleen een uitgebreide rapportage uit ARCHIS gebruikt (onderzoeksnr. 31.788, zie fig. 9).

Overig

Binnen de gemeente is navraag gedaan over bodemversturende activiteiten ten tijde van het gebruik van de gemeentewerf en de aard van de bebouwing die hier stond. Hieruit blijkt dat het terrein tijdens het gebruik als gemeentewerf (1992-1994) vooral voor stalling werd gebruikt. Tijdens de sloop zouden een aantal olietanks en smeerputten zijn verwijderd.

Verder is de *Werkgroep Archeologie Cuijk* benaderd met betrekking tot eventuele archeologische vondsten die nog niet in ARCHIS bekend zijn. Dit leverde geen nadere gegevens op.

² Kich staat voor: KennisInfrastructuur Cultuurhistorie.

³ Respectievelijk Rondags 2008, Wilbers 2008 en Berkhout 2009.

3 Inventarisatie van het plan- en onderzoeksgebied

3.1 Afbakening plan- en onderzoeksgebied

Het plangebied betreft de voormalige gemeentewerf van Haps, gelegen aan de westelijke rand van de woonkern Haps. Het bestaat uit een L-vormig terrein van ca. 80 bij 70 m (5.097 m²), dat ligt ingeklemd tussen bestaande woningbouw. Aan de zuidzijde grenst het terrein aan een perceel met moestuinen. Aan de westzijde sluit het terrein aan op de openbare weg.

Het *onderzoeksgebied* bestaat uit een gebied met een straal van 1 km om het plangebied heen. Hierdoor kan een representatief beeld worden gegeven over de te verwachte archeologische waarden in de directe omgeving.

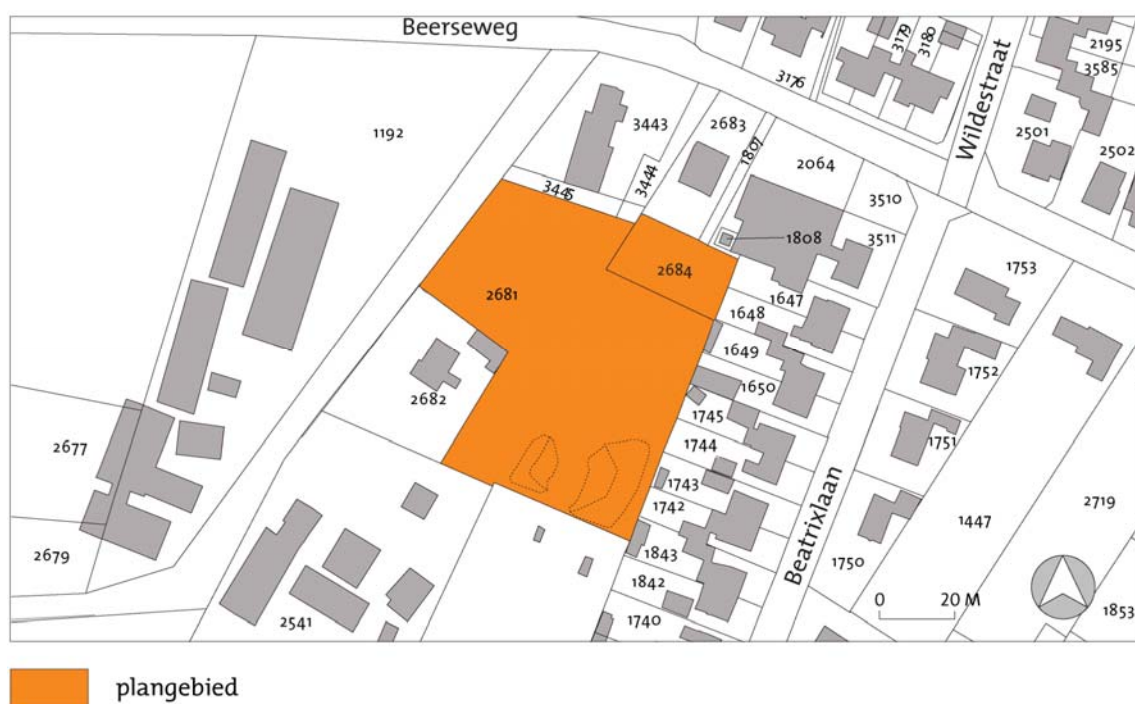

Fig. 2 Het plangebied gemeentewerf Haps met de huidige situatie.

3.2 Huidig en toekomstig gebruik

De huidige situatie

De gemeentewerf van Haps is opgeheven bij de gemeentelijke herindeling van 1994. Het terrein ligt momenteel braak en wordt deels gebruikt voor de opslag van grond en puin. Een loods die in de noordoosthoek stond is kort na 1994 gesloopt. Niet uitgesloten is dat zich op het terrein resten van oude kelders bevinden van deze loods en oudere gebouwen die al eerder gesloopt zijn.

Consequenties toekomstig gebruik

De beoogde toekomstige bestemming van het plangebied is woningbouw, waarbij een deel van het bodemarchief zal worden verstoord. De precieze mate van bedreiging voor de archeologische waarden is afhankelijk van de diepte tot waar de bodem wordt verstoord door bouwwerkzaamheden. Dit geldt voor alle bodemingrepen, dus ook het leggen van leidingen en kabels en/of de inrichting van groengebied. Omdat nog niet bekend is hoe het gebied wordt ingericht (omvang huizen, eventueel aan te leggen kelders, aanleg vijvers *et cetera*) kunnen ook nog geen uitspraken worden gedaan over de diepte van verstoringen en eventueel geplande kelders.

3.3 Landschappelijke en aardwetenschappelijke context⁴

Gedurende de laatste ijstijd, het Weichselien (circa 120.000-10.000 jaar geleden) maakte het gebied van Haps deel uit van een breed rivierdal van de Maas, waarin de rivier via diverse geulen zijn weg vond. Door de telkens verschuivende rivierlopen werden dikke pakketten zand en grind afgezet en ontstonden verschillende terrassen. De restgeulen van deze afwisselend vlechtende en meanderende rivieren zijn momenteel nog zichtbaar als laagtes in het landschap. In dezelfde periode werd door het koude en droge klimaat ook veel zand verplaatst. Vanuit het nog droge Noordzeebekken werden dikke zandpakketten afgezet over het kale landschap. Dit dekzand bestaat uit een dik, gelaagd zandpakket met leemachtige lagen. Het jongste dekzand is tijdens het Late Drias stadiaal afgezet; hierin is geen gelaagdheid waarneembaar. Naast het dekzand werd toen ook veel zand uit drooggevalen rivierbeddingen opgestoven tot rivierduinen langs de oevers.

Met de komst van een warmer klimaat in het Holoceen (vanaf ca. 10.000 jaar geleden), werden het dekzand en de rivierduinen vastgelegd door de toenemende vegetatie. Er vond geen grote verandering meer plaats in het pleistocene reliëf.⁵ Wel werden de restgeulen van de Maas opgevuld met leempakketten die zijn afgezet door plaatselijke beken. Soms komen in deze restgeulen nog veenlagen voor.

Geomorfologie (fig. 3)

Aangezien de geologische kaart het blad waarop Haps ligt (46 W) niet is uitgegeven, wenden we ons tot de geomorfologische kaart. Haps ligt op de overgang van twee rivierterrassen met daarover een dekzandlandschap. Ten noordoosten van Haps liggen langs restgeulen verschillende rivierduinen. De kern van Haps ligt in een gebied met terraswelvingen (3L28) en terrasrest-rugten bedekt met dekzand (3K23). Langs de noord- en zuidzijde liggen restgeulen van een vlechtend riviersysteem (2R10). Het plangebied is niet gekarteerd, maar zal deel uitmaken van de pleistocene rivervlakte en is gelegen op een hoogte tussen +10 en +12 m NAP. Op de kaart van het AHN zijn geen grote hoogteverschillen binnen het plangebied te zien.

⁴ Berendsen 1997.

⁵ De grootste wijzigingen die dan nog plaatsvinden, zijn veroorzaakt door menselijk handelen, zoals verstuing als gevolg van landbouw en afplagging, de gestage ontwikkeling van bolle akkers, de zogenaamde plaggendekken, en meer recente (en soms grootschalige) ontgroningen/afgravingen.

Fig. 3 Uitsnede uit de geomorfologische kaart rondom plangebied gemeentewerf Haps.

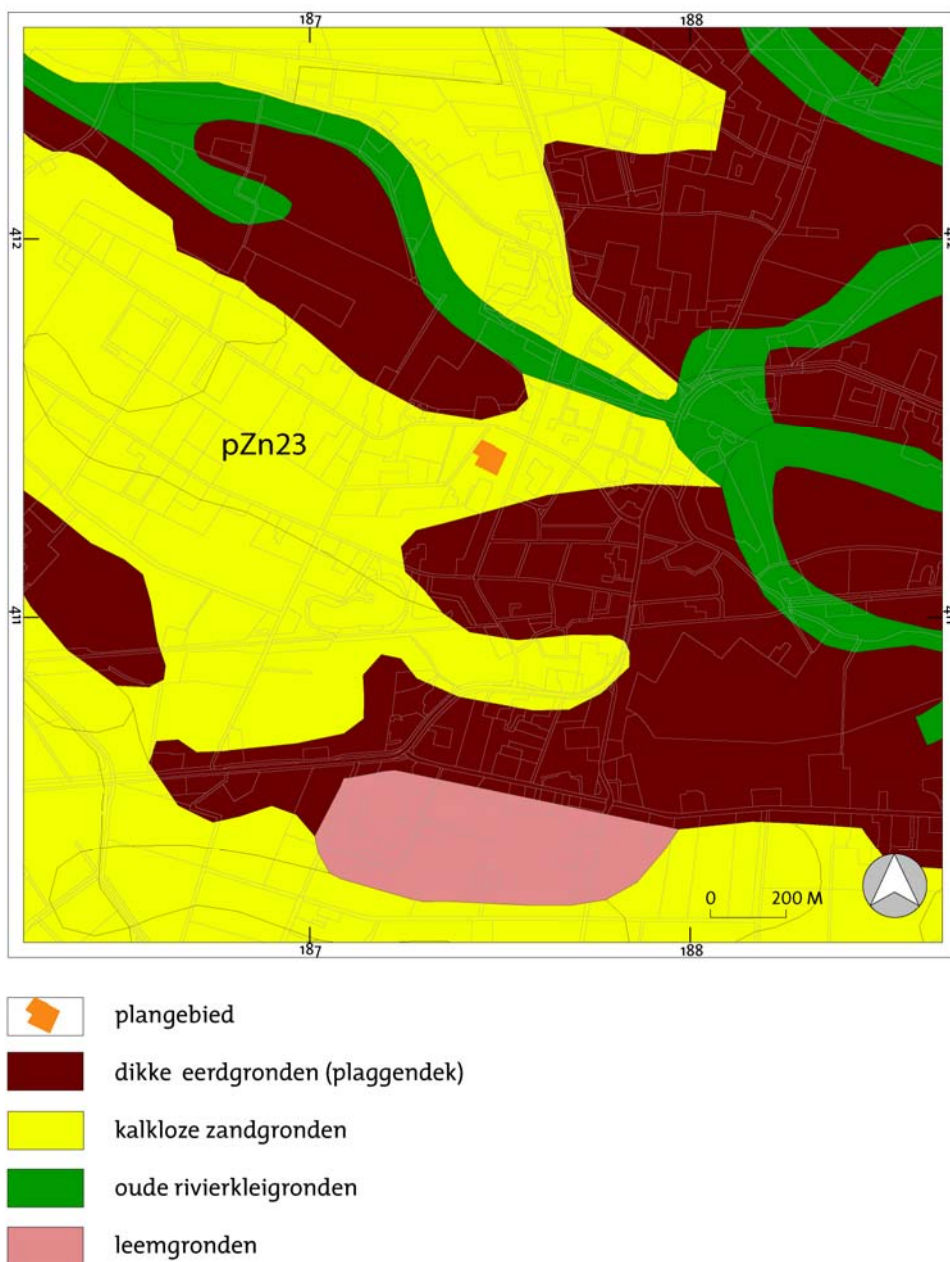

Fig. 4 Uitsnede uit de bodemkaart rondom het plangebied gemeentewerf Haps.

Bodem (fig. 4)

Het plangebied ligt in een zone met gooreerdgronden, tussen twee gebieden van wat hoger gelegen bruine enkeerdgronden. Laatstgenoemd bodemtype behoort tot het plaggendeek van een aaneengesloten akkercomplex, ontstaan door grootschalige ophoging met pluggen, dierenmest en huisafval (bEZ21).

Gooreerdgronden (pZn23) zijn lemige zandgronden die voorkomen op de overgang van hogere zandgronden naar beekdalen. Ze zijn ontstaan onder de invloed van water, hebben een duidelijke donkere bovengrond (A-horizont) van natuurlijke oorsprong en geen, of slechts een zwak, ontwikkelde humus-podzol-B horizont. De waterinvloed komt ook naar voren uit de roestvorming, die ontstaan is door de

natuurlijke fluctuatie in het grondwaterpeil. Dit geeft aan dat het bodemtype ligt in een relatief nat gebied. Het plangebied heeft grondwatertrap V.⁶

3.4 Historisch-geografische context

De naam Haps is mogelijk van prehistorische, Keltische oorsprong. Als ‘-apa naam’ wijst het op bewoning in de buurt van water, in dit geval een oude Maasgeul. In de 13e eeuw duikt de naam voor het eerst op als *Hops*. Ene *Wilhelmus de Hops* werd namelijk in 1201 genoemd als kanunnik van het St.-Lambertuskapittel in Luik.⁷

De menselijke aanwezigheid in het gebied van Haps gaat echter veel verder terug. Vondsten van vuurstenen werktuigen maken duidelijk dat in het Paleolithicum en Mesolithicum groepjes jagers-verzamelaars het gebied regelmatig doorkruisden. Voor hun tijdelijke kampementen zochten ze de hogergelegen terrasruggen op. Met de komst van de landbouw vanaf het Neolithicum stelde de mens andere behoeften aan de locatiekeuze. De aanwezigheid van geschikte landbouwgronden bepaalde ook de locatie van de nederzettingen, die verhuisden naar een nieuwe locatie op het moment dat de akkers uitgeput raakten (de zogenaamde ‘zwervende erven’). Aangezien er nog geen systematisch afwateringssysteem voorhanden was zal men alleen gebruik hebben gemaakt van de hoogste gebiedsdelen, zoals de terrasrug *Het Kamps Veld* vlak ten zuiden van het plangebied. Deze zone is ook gebruikt voor begravingen en crematies.⁸

In de Vroege Middeleeuwen (500-900 na Chr.) en de Volle Middeleeuwen (900-1250 na Chr.) is er nog niet veel veranderd ten opzicht van de voorgaande perioden. De nederzettingen en akkers lagen doorgaans in de hogere delen van het landschap in de vorm van solitaire boerderijen of los gestructureerde gehuchten. In de Late Middeleeuwen verplaatst de bewoning zich naar de lagere delen van het landschap in een patroon van geconcentreerde bewoning in dorpen en bijbehorende gehuchten. De hogere delen werden omgevormd tot aaneengesloten akkercomplexen die systematisch werden opgehoogd. Hierdoor ontstond een patroon van verspreide boerderijen aan doorgaande wegen langs de rand van de essen zoals dat nog te zien is op de 19^e-eeuwse kaarten.⁹

Vermoed wordt dat de grondheerlijkheid Haps in de 14e eeuw is gevormd, als afsplitsing van Cuijk. Mogelijk dat ook het kasteel De Gravenhof in deze periode is ontstaan, evenals de aan St.-Nicolaas gewijde dorpskapel.¹⁰

De bestudering van kaartmateriaal vanaf circa 1800 maakt duidelijk hoe het plangebied de laatste twee eeuwen gebruikt is:

1800 – 1938 (fig. 5 en 6)

Op de ‘Tranchotkaart’ (ca. 1805) is te zien dat het plangebied langs de rand van een akkergebied ligt, in de hoek van twee doorgaande wegen, waaronder de weg tussen de kernen van Haps en Beers. Binnen het plangebied vallen een smal perceel en een stukje van een groot perceel. Beiden waren in gebruik als akkerland. Zowel op de kadastrale minuutplan (ca. 1830) als op de Topografisch Militaire Kaarten van ca. 1850, 1867, 1894, 1930 en 1938 is te zien dat beide percelen zijn omgezet in grasland. Mogelijk heeft dit te maken met de wat nattere ligging van deze grondstukken. Het grote perceel ten oosten daarvan, dat voor een deel binnen het plangebied valt, was volgens de Rivierkaart uit 1858 akkerland.¹¹ Bebouwing was niet aanwezig.

⁶ Grondwatertrap V: gemiddeld hoogste stand <40 cm en gemiddeld laagste stand >120 cm onder maaiveld.

⁷ Van den Brand/Douma 2002, 171.

⁸ Jansen/Roymans 2002, 37-41.

⁹ Arts *et al.* 2007, 48.

¹⁰ Van den Brand/Douma 2002, 171-181.

¹¹ Van den Brand/Douma 2002,

○ globale ligging plangebied

Fig. 5 Uitsnede uit de Tranchotkaart (ca. 1805) met binnen de cirkel het plangebied.

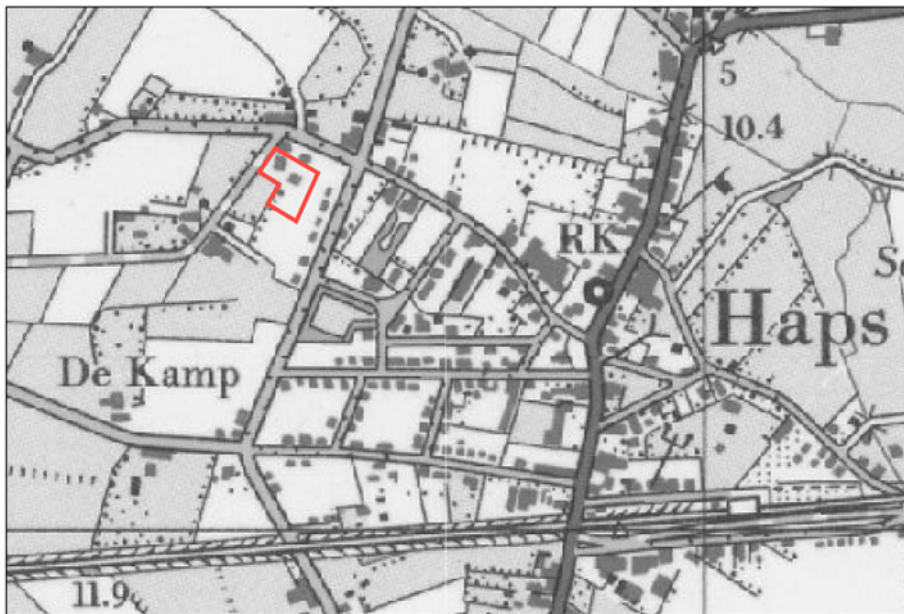
○ globale ligging plangebied

Fig. 6 Uitsnede uit de Topografische Militaire Kaart (veldminuut 1843) met binnen de cirkel het plangebied.

De kans op recente verstoringen kan worden afgeleid van moderne topografische kaarten. Hieruit blijkt dat er in de loop der tijd verschillende gebouwen op het plangebied hebben gestaan die inmiddels weer gesloopt zijn:

1957

Op de topografische kaart uit 1957 is het perceel in de hoek van de Beerseweg aan gebruikt als woon-erf, met een huis langs de weg en een woonerf erachter. Het huis staat net buiten het plangebied. De grens met het stuk akkerland ten oosten daarvan is gescheiden door een bomerrij.

 ligging plangebied

Fig. 7 Uitsnede uit de Topografische Kaart 1:25.000 (1967) met binnen het kader het plangebied.

 ligging plangebied

Fig. 8 Uitsnede uit de Topografische Kaart 1:25.000 (1978) met binnen het kader het plangebied.

1967 (fig. 7)

Het plangebied is deel uit gaan maken van de dorpsuitbreiding van Haps. Op het terrein zijn twee (of drie?) gebouwen aanwezig.

1978 (fig. 8)

Op het terrein staan twee gebouwen, waarvan één nieuw rechthoekig gebouw aan de westzijde aan de straatzijde, haaks op de Beerseweg. Een tweede gebouw, een loods, bevindt zich in de noordoosthoek van het plangebied.

1987

Alleen de loods in de noordoosthoek van het plangebied staat als bebouwing aangegeven (perceelnr. 2684). Deze loods is kort na 1994 gesloopt.

3.5 Bekende archeologische en bouwhistorische waarden van het onderzoeksgebied

In de tabellen 1 en 2 en in figuur 9 is een overzicht te zien van de tot op heden bekende archeologische monumenten en waarnemingen binnen het onderzoeksgebied. Het betreft één beschermd monument van zeer hoge archeologische waarde en twaalf waarnemingen. Binnen het plangebied zelf zijn geen archeologische vondsten bekend.

Volgens de Kennisinstructuur Cultuurhistorie (KICH) is in het plangebied geen sprake van bouwhistorische waarden.

Archeologische Monumenten

Kasteel Gravenhof

Dit monument betreft de resten van een middeleeuws kasteel, genaamd *De Gravenhofen* gelegen aan de oostzijde van de dorpskern van Haps. Over deze versterking is maar weinig bekend. De resten zijn aan het einde van de 20^e eeuw mogelijk deels verstoord, maar grachtvullingen en funderingen zijn wellicht nog aanwezig.

Dit kasteelterrein heeft verder geen relatie met het plangebied van de voormalige gemeentewerf.

Monumentennr.	toponiem	complextype	datering	status
565	De Schans/Gravenhof	kasteel	XME-NT	ZHAWB

Tabel 1 Archeologische monument van (zeer) hoge archeologische waarde in het onderzoeksgebied rondom het plangebied gemeentewerf Haps.

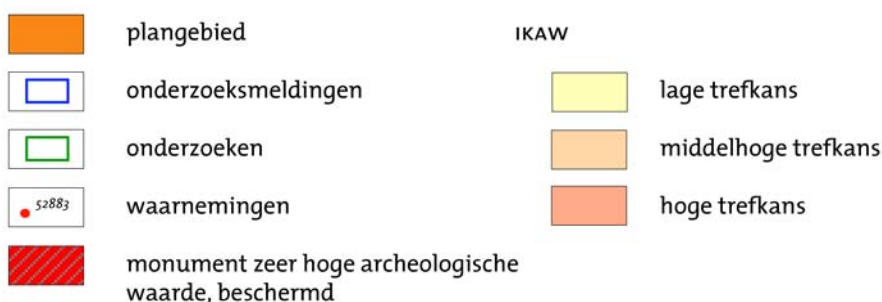
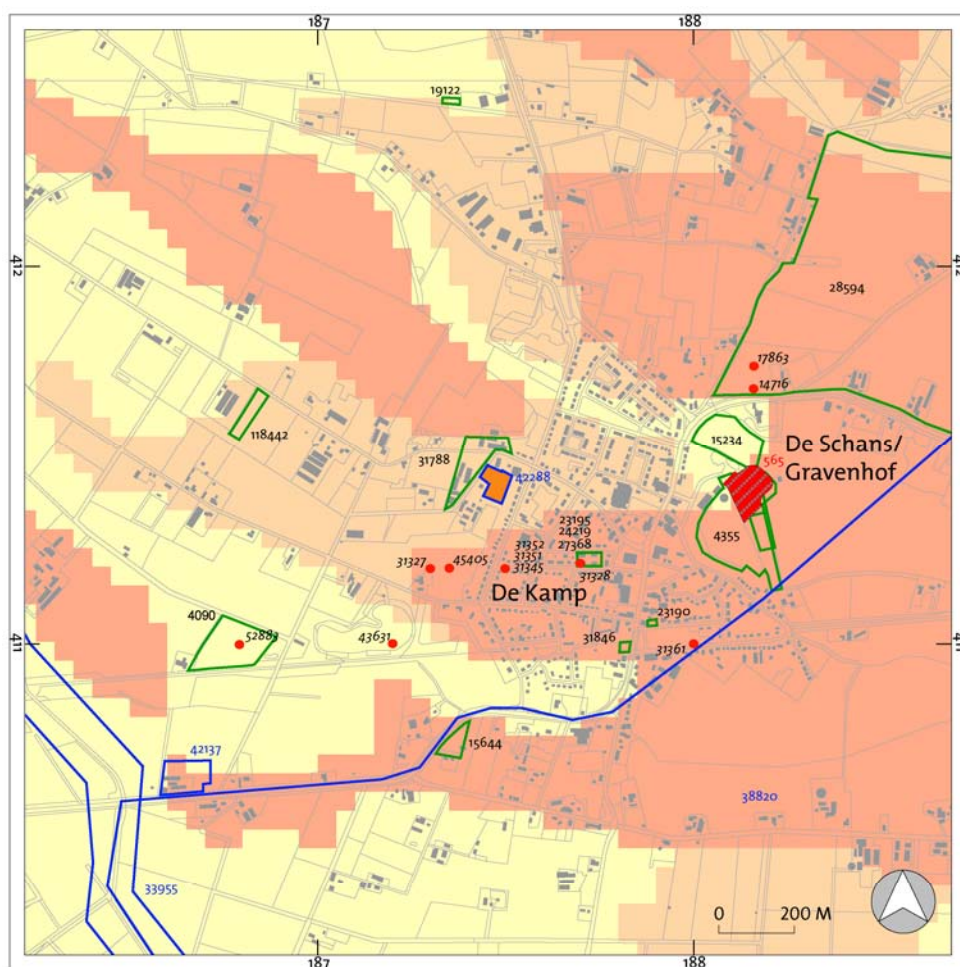

Fig. 9 Het onderzoeksgebied rondom het plangebied gemeentewerf Haps. Aangegeven zijn archeologische onderzoeksgebieden, monumenten en waarnemingen, gecombineerd met de IKAW.

Archeologische onderzoeken, vondsten en waarnemingen

In het onderzoeksgebied zijn recentelijk diverse gebieden onderzocht in het kader van een verwachtingskaart, bureauonderzoeken en inventariserend veldonderzoek (boringen, proefsleuven). Circa 250 meter ten zuiden van het plangebied zijn in de jaren 60 van de 20e eeuw op het *Kamps veld* grootschalige opgravingen verricht door de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek en de Universiteit Leiden (waarnemingsnrs. 31327, 31328, 31345, 31351, 31352 en 45405). Aanleiding hiervoor was de aanleg van een nieuwbouwwijk van Haps. Aangetroffen werden een grafveld met inhumaties uit het Neolithicum, crematiegraven uit de Late Bronstijd-Vroege IJzertijd en nederzettingssporen uit

de midden- en de Late IJzertijd, De Romeinse tijd en de Vroege Middeleeuwen.¹² De grafvelden en nederzettingen lagen op de flank van een terrasrug die door de hogere ligging gunstig waren als vestigingsplaats. Het *Kamps Veld* te Haps is tot op de dag van vandaag één van de belangrijkste onderzochte laat-prehistorische vindplaatsen van Nederland.

Ten noorden van Haps zijn eveneens nederzettingssporen gevonden op een terrasrug, dateerbaar in het Neolithicum en de Romeinse tijd (waarnemingsnrs. 14716, 17863 en 32562). De terrasruggen hebben op de IKAW dan ook een hoge archeologische verwachting.

Een losse vondst ten zuidoosten van het plangebied is een natuurstenen *Flint-Ovalbeil* uit het Neolithicum (waarnemingsnr. 31361).

Een laatste te noemen locatie ligt bijna 1 km ten zuidwesten van het plangebied in de riviervlakte met een volgens de IKAW een lage archeologische trefkans. Het betreft enkele vondsten van een oppervlaktekartering, bestaande uit een brok vuursteen en negen aardewerkscherven, waaronder één uit de Late Middeleeuwen.

Waarnemingsnr.	toponiem	complextyp	datering (zie ook fig. 10 achterin rapport)
5173	De Schans/Gravenhof	kasteel	LME – NT
14716	Haps	nederzetting	ROM – LME
17863	Haps	nederzetting	ROM – LME
31327	Kamps Veld	crematiegraf	BRONSMB - BRONSL
31328	Kamps Veld	grafveld, crematies	BRONSL - ROML
31345	Kamps Veld	nederzetting, graven	NEOVB – NEOLB
		grafheuvels, crematiegraven	BRONSM
		crematiegraven	IJZ
31351	Kamps Veld	crematiegraven	IJZV – IJZM
31352	Kamps Veld	nederzetting	ROMMA
		nederzetting	VMED – VMED
		nederzetting, akker	LME
31361	-	onbekend, vuistbijl	NEOVB – NEOLB
43631	visvijver De Kampse Plas	nederzetting	NEOL
45405	Kamps Veld	nederzetting	IJZL-ROMV
52883	Putselaar	onbekend	MESO-NEO
		onbekend	LME

Tabel 2 Archis-gegevens van archeologische waarnemingen in het onderzoeksgebied rondom het plangebied gemeentewerf Haps. De locatie van de waarnemingsnummers is in figuur 9 opgenomen.

¹² Verwers 1972.

4 Gespecificeerde verwachting

4.1 Algemeen

Op basis van de aardwetenschappelijke en bekende archeologische waarden in het onderzoeksgebied wordt een verwachting voor het plangebied opgesteld. Hiervoor worden de gegevens uit hoofdstuk 3 gecombineerd met informatie van verschillende archeologische verwachtingskaarten om tot een zo goed mogelijke verwachting te komen.

Op het eerste gezicht lijkt de kans op archeologische resten gering, omdat de bekende waarden zich vrijwel uitsluitend beperken tot de hogere terrasruggen en het plangebied in een wat lagergelegen, iets natter gebied ligt. Deze lage potentie kan echter te maken hebben met feit dat het plangebied al relatief vroeg tot de bebouwde kom van Haps is gaan behoren en niet eerder archeologisch is onderzocht. De verwachtingskaarten geven juist aan dat op basis van locatiekeuzefactoren als reliëf, bewerkbaarheid van de bodem en grondwaterregime de locatie behoort tot een landschappelijk gebied dat gunstig was voor bewoning (zie tabel 3).

soort verwachtingskaart	archeologische verwachting
Indicatieve Kaart Archeologische Waarden (IKAW)	middelhoge trefkans
Cultuurhistorische Waardenkaart Noord-Brabant	hoge of middelhoge indicatieve archeologische waarden
Archeologische beleidskaart gemeente Cuijk	hoge archeologische verwachting
RAAP verwachtingskaart 3 (jagers-verzamelaars)	op grens van terrasrug met hoge verwachting (nederzettingen, jachtkampen) naar riviervlakte met lage verwachting (mogelijk extractiekampen aanwezig)
RAAP verwachtingskaart 4 (landbouwers)	hoge archeologische verwachting
RAAP verwachtingskaart 5 (combinatie gegevens kaart 3 en 4)	hoge archeologische verwachting

Tabel 3 Archeologische verwachting van het plangebied gemeentewerf Haps op basis van verschillende verwachtingskaarten.

Het plangebied lag op basis van 19^e-eeuws kaartmateriaal aan de rand van een akkercomplex met dikke, door de mens opgebrachte bodems. Indien deze bodem zich ook binnen de gemeentewerf bevindt, dan is zorgt dit over het algemeen voor redelijk goed geconserveerde grondsporen en vondsten (uitgezonderd de organische vondstgroep, die doorgaans op de zandgronden niet zo goed geconserveerd is). Wel is het mogelijk dat er plaatselijk sprake is van (recente) bodemverstoringen, waardoor het archeologisch bodemarchief inmiddels is aangetast.

4.2 Gespecificeerde archeologische verwachting per periode

Paleolithicum en Mesolithicum

In deze periode voorzag de mens in zijn bestaan door middel van jacht, visvangst en het verzamelen van voedsel. Men had geen vaste woon-en-verblijfplaats maar trok door het landschap via tijdelijke kampementen. De kans op het aantreffen van vindplaatsen uit deze perioden is sterk afhankelijk van de ligging op de overgang van nat naar droog. Het plangebied ligt juist op zo'n overgang, waardoor in het noordelijk deel de kans is op het aantreffen van resten uit deze perioden niet kan worden uitgesloten.

Neolithicum, Bronstijd, IJzertijd en Romeinse tijd

In het Neolithicum wordt de landbouw geïntroduceerd in het menselijk bestaan, waardoor andere eisen worden gesteld aan de landschappelijke omgeving. De aanwezigheid van geschikte landbouwgronden bepaalde ook de locatie van de nederzettingen, die verhuisden naar een nieuwe locatie op het moment dat de akkers uitgeput raakten. Aangezien er nog geen systematisch afwateringssysteem voorhanden was zal men voornamelijk gebruik hebben gemaakt van de hoogste gebiedsdelen, zoals de terrasrug *Het Kamps Veld* vlak ten zuiden van het plangebied.

Voor het plangebied is sprake van een hoge archeologische verwachting voor het aantreffen van bewoningssporen uit deze perioden. Het kan zowel om grafcomplexen gaan, als om restanten van bewoning en/of gebruik van het gebied. Door de lagere ligging en opzichte van de nabijgelegen terrassruggen zal de kans op het aantreffen van archeologische waarden wel wat lager zijn. Onderzoek in de regio heeft aangetoond dat de wat lagere delen van het landschap met name in de IJzertijd ook bewoond zijn geweest.¹³

Middeleeuwen en Nieuwe tijd

In de Vroege Middeleeuwen (500-900 na Chr.) en de Volle Middeleeuwen (900-1250 na Chr.) is er nog niet veel veranderd ten opzicht van de voorgaande perioden. De nederzettingen en akkers lagen doorgaans in de hogere delen van het landschap, zoals op *Het Kamps Veld* ten zuiden van het plangebied. In de loop van de Volle en Late Middeleeuwen verplaatst de bewoning zich naar de lagere delen van het landschap. De hogere delen werden omgevormd tot aaneengesloten akkercomplexen die systematisch werden opgehoogd. Hierdoor ontstond een patroon van verspreide boerderijen aan doorgaande wegen langs de rand van de essen zoals dat nog te zien is op de 19e-eeuwse kaarten. Het plangebied maakte ooit deel uit van zo'n randzone langs de es en heeft ook voor deze periode een hoge archeologische verwachting. Daardoor is het niet uitgesloten dat hier in de Volle of Late Middeleeuwen één of meer boerderijen hebben gestaan. Misschien dat de aanwezigheid van het afwijkende, smalle perceel tegen de hoek van de Beerseweg hier een extra aanwijzing voor is.¹⁴

Pas rond 1950 is het perceel gebruikt voor de bouw van een huis langs de weg, waarna het plangebied werd opgenomen in de bebouwde kom van Haps.

¹³ Ball 2007

¹⁴ Vgl. de combinatie van de oudste kadasterkaart uit ca. 1830 met de ligging van boerderijplaatsen uit de Volle Middeleeuwen in Geldrop (Ostkamp 1998, 59).

Het grondgebied van Haps is een interessant archeologisch gebied. De archeologische waarden die bekend zijn in de directe omgeving kennen een grote tijdsdiepte. Rondom het plangebied zijn diverse waarnemingen gedaan en archeologische onderzoeken uitgevoerd. Binnen de landschappelijke zone waarin het plangebied ligt is dit evenwel niet het geval en daarom is de kennis over het plangebied zelf minder gespecificeerd. Bij bestemmingsplanwijzigingen moet dan ook met grote zorg omgegaan worden met het eventueel aanwezige archeologische bodemarchief.

Het terrein van de voormalige gemeentewerf in Haps heeft een oppervlakte van meer dan 2.500 m² en ligt in een zone met *Waarde archeologie* 5. Volgens de Archeologische Normenmatrix van de gemeente maakt dit zowel een aanlegvergunning, bouwvergunning en een projectbesluit/onthefing noodzakelijk. Er wordt geadviseerd om het plangebied nader te onderzoeken op de aanwezigheid van archeologische resten (aard, ouderdom, omvang en kwaliteit), voordat er uitvoering gegeven wordt aan graaf- en bouwwerkzaamheden.

Gezien de mogelijkheid dat delen van het plangebied reeds verstoord zijn door sloop van gebouwen in het recente verleden, is het raadzaam eerst enkele grondboringen te plaatsen, maar alleen ten behoeve van het constateren van recente afgravingen en het bepalen van de omvang daarvan. Het boren naar archeologische indicatoren, om de aan- of afwezigheid van vindplaatsen te voorspellen, heeft op dergelijke terreinen namelijk weinig waarde.

Wanneer de bodemopbouw nog (gedeeltelijk) intact is wordt geadviseerd proefsleuven aan te leggen verspreid over het terrein; dit zijn lange smalle ontgravingen van de bovengrond, zodat archeologische sporen en vondsten snel opgespoord kunnen worden.

Wanneer er behoudenswaardige archeologische resten worden aangetroffen tijdens het proefsleuvenonderzoek, dient te worden gekeken naar mogelijkheden om dit gebied verder archeologisch te onderzoeken (middels een opgraving), of deze delen zodanig in te passen in de bestemmingsplannen dat er geen bodemverstorende activiteiten hoeven plaats te vinden en het bodemarchief ter plaatse beschermd kan worden.

Voor het nadere archeologische veldonderzoek dient vooraf een Programma van Eisen (PvE) opgesteld te worden, waarin de veldwerkstrategie nader uitgewerkt moet worden. Hierin worden een doel- en vraagstelling geformuleerd. Voor een booronderzoek is geen PvE vereist.

Literatuur

Archeologisch Beleidsplan Gemeente Cuijk, 2009 (zie www.cuijk.nl)

Arts, N./ A. Huijbers/ K. Leenders/ J. Schotten/ H. Stoepker/ F. Theuws/ A. Verhoeven: *Hoofdstuk 22 De Middeleeuwen en Vroegmoderne tijd in Zuid-Nederland* (Nationale Onderzoeksagenda Archeologie versie 1.0, geaccepteerd februari 2007), <http://www.noaa.nl>.

Ball, E.A.G., 2007: Het noordoosten van het Land van Cuijk. Een pre- en protohistorisch cultuurlandschap in kaart gebracht. In: R. Jansen en L.P. Louwe Kooijmans: *Van contract tot wetenschap. Tien jaar archeologisch onderzoek door Archol BV, 1997-2007*, 271-292.

Berendsen, H.J.A., 1997: *Landschap in delen, Overzicht van de geofactoren*, Assen.

Berkhout, M., 2009: *Programma van Eisen, Haps, gemeente Cuijk, Ronduitsestraat/Burgemeester van Hultenstraat*, Noordwijk (PvE, versie 1.1, Becker & Van de Graaf bv).

Brand, R. van den/H. Douma, 2002: *Land van Cuijk, 33 dorpen en één stad. Wordingsgeschiedenis en historische schets van de stad Grave en de drieëndertig dorpen van het land van Cuijk*, Boxmeer.

Jansen, B./J.A.M. Roymans, 2002: *Het land van Cuijk. Gemeente Cuijk. Een archeologische verwactingskaart*, Amsterdam (RAAP-rapport 828).

Ostkamp, S., 1998: *Van nederzettingslocatie tot akkercomplex. Plattelandsnederzettingen uit de Volle Middeleeuwen bij Geldrop 't Zand*, Amsterdam (ongepubliceerde doctoraalscriptie Universiteit van Amsterdam).

Rondags, E., 2008: *Inventariserend veldonderzoek, deel karterend, St. Hubertseweg te Haps*, Weert (Synthegra Archeologie Rapport P0502698).

Wilbers, A.W.E., 2008, *Inventariserend onderzoek, verkennende fase, Stationsstraat, Haps, Gemeente Cuijk*, Katwijk (conceptrapport Becker & Van de Graaf bv).

Verwers, G.J., 1972: *Das Kamps Veld in Haps in Neolithikum, Bronzezeit und Eisenzeit*, Leiden (Analecta Praehistorica Leidensia 5).

Geraadpleegde kaarten

Tranchotkaart, ca. 1805

Kadasterkaart 1:2.500 (minuutplan), Sectie A, Blad 3, ca. 1830

Topografische Militaire Kaart (nettekening), 1830-1850

Topografische Militaire Kaart (veldminuut), 1843

Topografische Militaire Kaart (Bonneblad, kleur), 1867

Topografische Militaire Kaart (Bonneblad, kleur), 1894

Topografische Militaire Kaart (Bonneblad, kleur), 1930

Topografische Militaire Kaart (Bonneblad, kleur), 1938

Rivierkaart 1858

Topografische Kaart 1:25.000, Blad 46C, 1957

Topografische Kaart 1:25.000, Blad 46C, 1967

Topografische Kaart 1:25.000, Blad 46C, 1978

Topografische Kaart 1:25.000, Blad 46C, 1987

Geomorfologische Kaart van Nederland 1:50.000, Blad 46, 1988

Bodemkaart van Nederland 1:50.000, Blad 46 W/O, 1976
 Algemeen Hoogtebestand Nederland
 Google earth
 Cultuurhistorische Waardenkaart provincie Noord-Brabant
 Indicatieve Kaart Archeologische Waarden (IKAW)
 Gemeente Cuijk, archeologische beleidskaart (2009)
 Het Land van Cuijk, kaartbijlagen 1-5 (RAAP-rapport 828), 1:25.000

Gebruikte afkortingen

AAC	Amsterdams Archeologisch Centrum van de Universiteit van Amsterdam
AHN	Actueel Hoogtebestand Nederland
AMZ	Archeologische Monumentenzorg
ARCHIS	Archeologisch Informatie Systeem
BRONS MB/L	Bronstijd (Midden B/Laat)
IKAW	Indicatieve Kaart Archeologische Waarden
IJZ V/M	IJzertijd (Vroeg/Midden)
KNA	Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie
LME	Late Middeleeuwen
MESO	Mesolithicum
NAP	Nieuw Amsterdams Peil
NEO VB/LB	Neolithicum (Vroeg B/Laat B)
ROM V/MA/L	Romeinse tijd (Vroeg/Midden A/Laat)
VME C/D	Vroege Middeleeuwen (C of D)

Lijst van figuren en tabellen

- Fig. 1 Ligging van het plangebied ‘gemeentewerf Haps’ in de gemeente Cuijk (provincie Noord-Brabant). Inzet: ligging van Cuijk in Nederland.
- Fig. 2 Het plangebied gemeentewerf Haps met de huidige situatie.
- Fig. 3 Uitsnede uit de geomorfologische kaart rondom plangebied gemeentewerf Haps.
- Fig. 4 Uitsnede uit de bodemkaart rondom het plangebied gemeentewerf Haps.
- Fig. 5 Uitsnede uit de Tranchotkaart (ca. 1805) met binnen de cirkel het plangebied.
- Fig. 6 Uitsnede uit de Topografische Militaire Kaart (veldminuut 1843) met binnen de cirkel het plangebied.
- Fig. 7 Uitsnede uit de Topografische Kaart 1:25.000 (1967) met binnen de cirkel het plangebied.
- Fig. 8 Uitsnede uit de Topografische Kaart 1:25.000 (1978) met binnen de cirkel het plangebied.
- Fig. 9 Het onderzoeksgebied rondom het plangebied gemeentewerf Haps. Aangegeven zijn archeologische onderzoeksgebieden, monumenten en waarnemingen, gecombineerd met de IKAW.
- Fig. 10 Tijdbalk met een gedetailleerde onderverdeling in perioden voor de Bronstijd tot en met de Middeleeuwen.

- Tabel 1 Archeologische monument van (zeer) hoge archeologische waarde in het onderzoeksgebied rondom het plangebied gemeentewerf Haps.
- Tabel 2 Archis-gegevens van archeologische waarnemingen in het onderzoeksgebied rondom het plangebied gemeentewerf Haps. De locatie van de waarnemingsnummers is in figuur 9 opgenomen.
- Tabel 3 Archeologische verwachting van het plangebied gemeentewerf Haps op basis van verschillende verwachtingskaarten.

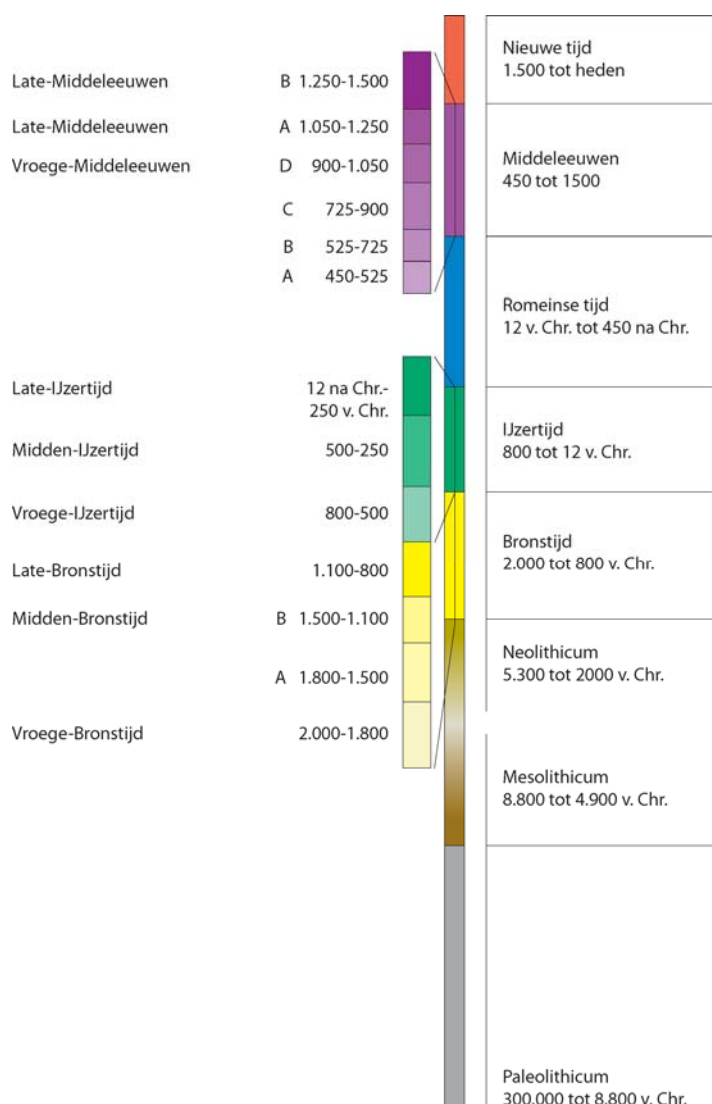

Fig. 10 Tijdbalk met een gedetailleerde onderverdeling in perioden voor de Bronstijd tot en met de Middeleeuwen.